

до **150**
-річчя
від дня народження

Є. Круцицької-Соловйової

Примадонна оперної сцени

МАТЕРІАЛИ

наукової
конференції з міжнародною участю

21 вересня 2022 року

Тернопільська обласна військова адміністрація
Департамент культури та туризму
Тернопільської обласної військової адміністрації
Тернопільський обласний краєзнавчий музей

Примадонна оперної сцени

Матеріали наукової конференції з міжнародною участю
(до 150-річчя від дня народження Соломії Крушельницької)
21 вересня 2022 року

Тернопіль
2023

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Тернопільського обласного краєзнавчого музею (*протокол № 2 від 27.03.2023 р.*)

Примадонна оперної сцени (до 150-річчя від дня народження Соломії Крушельницької) : матеріали наук. конф. з міжнар. участю, м. Тернопіль, 21 верес. 2022 р. Тернопіль : Тернопільський обласний краєзнавчий музей, 2023. 113 с.; 85 іл.

Рецензент: *Бармак М. В.* – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Редакційна колегія: *Кульчицька О. В.* – завідувач художньо-рекламного відділу ТОКМ, *Гаврилюк О. М.* – завідувач відділу стародавньої історії ТОКМ, *Костюк С. В.* – завідувач науково-методичного відділу ТОКМ, *Шумська В. Р.* – завідувач сектора відділу стародавньої історії ТОКМ, *Крупницька О. Б.* – старший науковий співробітник художньо-рекламного відділу ТОКМ, редактор.

Відповідальні за випуск: *Шатарський Я. Д.* – директор ТОКМ, *Чеканова Н. Б.* – заступник директора з наукової роботи ТОКМ, *Гаргай І. Я.* – вчений секретар ТОКМ.

До збірника увійшли доповіді та повідомлення учасників наукової конференції з міжнародною участю «ПРИМАДОННА ОПЕРНОЇ СЦЕНИ» на пошану 150-річчя Соломії Крушельницької, які розкривають найцікавіші відомості з життя й творчості всесвітньо відомої співачки. Науковий виклад матеріалів ґрунтується здебільшого на музейних зібраннях та окремих дослідженнях науковців.

Видання адресовано педагогам, студентським та учнівським аудиторіям, зокрема навчальних закладів культури та мистецтва, а також краєзнавцям і усім шанувальникам духовної спадщини українського народу.

ЗМІСТ

**Соломія Крушельницька:
молоді роки і творча діяльність**
Гаврилюк Олег

5

**Нерозправлені крила: Ганна
Крушельницька – сестра великої
Соломії**
Вдовин Любов

35

**Соломія Крушельницька –
Манон Леско в операх Джакомо
Пуччіні і Жюля Массне**
Білавич Данута

13

Музичний шлях Євгенії Любович
Українець Наталія

38

**До питання творчої співпраці
Соломії Крушельницької
і Артуро Тосканіні**
Якимішин Анна

17

**Богдан Лепкий
і Соломія Крушельницька**
Зюбровська Наталія

41

**Виступи Соломії Крушельницької у
Себеніко (Шибеник, Хорватія)
в травні – червні 1896 року**
Шкільний Володимир

20

**Діалог мистецтв. Інтерпретація
образу Соломії Крушельницької у
портретному живописі (на основі
художньої колекції Тернопільського
обласного краєзнавчого музею)**
Крупницька Оленка

46

**Чоловіки мистецького оточення
Соломії Крушельницької**
Штокайло Тетяна

25

**Меморії Соломії Крушельницької
у фондівій збірці Тернопільського
обласного краєзнавчого музею)**
Гнатишин Галина

52

**Спогади сучасників Соломії
Крушельницької про її життя у
Віареджо (Італія)**
Ленчук Ірина

31

**Миттєвості життя Соломії...
(на основі фондової збірки
«Фотокартки» Тернопільського
обласного краєзнавчого музею)**
Тарас Галина

49

**Українська народна ноша у житті
Соломії Крушельницької** 59
Завіша Галина

**Соломія Крушельницька у фондах
Бережанського краєзнавчого музею** 84
Проців Микола

**Інскрипти дослідників
життєтворчості Соломії
Крушельницької у фондовій
збірці Тернопільського обласного
краєзнавчого музею** 64
Ковальчук Світлана

**Особливості діяльності
Меморіального музею Соломії
Крушельницької** 88
Зюбровська Надія

Голос, що чарував світ 69
Бахурська Світлана

Подільське коріння 93
Зюбровська Надія

**Ювілей Соломії Крушельницької
1963 року: огляд подій і матеріалів
преси** 72
Тихобаєва Галина, Кирик Олександра

**Образ Соломії Крушельницької в
кінематографі та драматургії** 95
Зюбровська Галина

**Соломія Крушельницька у
філокартії: фонди Тернопільського
обласного краєзнавчого музею** 78
Костюк Степан

**Увіковічення в бронзі: пам'ятник
Соломії Крушельницькій у
Тернополі (до питання створення
та відкриття)** 98
Лучків Лариса

**Соломія Крушельницька
в пам'ятках фалеристики,
нумізматики та інших виробів
з нагоди 150-ліття від дня
народження** 81
Тимошик Михайло

**Фонд оперного співака
української діаспори Йосипа
Гошуляка у Тернопільському
обласному краєзнавчому музеї** 103
Костюк Степан

Джерела та література

1. Костюк С. Славень Примадонні: [Про наукову конференцію у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї «Примадонна оперної сцени», приурочену 150-річчю від народження Соломії Крушельницької, про тематичний концерт]. *Вільне життя плюс*, 2022, 21 жовт. – (Вісті з музею).
2. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

УДК 9.908

Тимошик Михайло,
кандидат економічних наук,
директор ТОВ «Маркетингові технології ПБС»

Соломія Крушельницька в пам'ятках фалеристики, нумізматики та інших виробів з нагоди 150-ліття від дня народження

У роботі висвітлено різновиди та історію пам'ятних відзнак (монет, значків, медалей тощо), присвячених постаті Соломії Крушельницької, урочистих святкувань пам'ятних дат з дня народження, конкурси, заклади та установи її імені.

Annotation: *The work highlights the types and history of commemorative awards (coins, badges, medals, etc.) dedicated to the figure of Solomiya Krushelnytskyi, solemn celebrations of commemorative dates since her birthday, competitions, institutions and institutions named after her.*

Ключові слова: *Соломія Крушельницька, Тернопіль, медалі та значки, училище, театр, конкурси.*

Key words: *Solomiya Krushelnytska, Ternopil, medals and badges, school, theater, competitions.*

У 2019 році Тернопільська обласна рада, за ініціативи депутата, голови комісії з питань духовності, культури та розвитку громадянського суспільства, звернулася до Верховної ради щодо проведення урочистого святкування на державному рівні в 2022 році – 150 річчя від дня народження С. Крушельницької. Про це була прийнята Постанова Верховної ради № 1982–ІХ від 17 грудня 2021 року «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках».

Вивчення постаті Соломії також можна розглядати крізь призму пам'яток, присвячених особі чи пам'ятним датам.

В той же час постать Соломії Крушельницької за цей нібито короткий період – 150 років від дня народження не дуже сильно представлена в пам'ятках колекціонування.

Окрім представлення марками та пам'ятними конвертами, яким проводили спец погашення, слід зазначити, що вперше у 1997 році з нагоди 125-річчя з дня народження Національним банком України було випущено монету номіналом у 2 гривні тиражом 20000 екземплярів (серія «Видатні особистості України», матеріал – нейзильбер). А в 2022 році заплановано випуск до 150 річчя з дня народження нової пам'ятної монети НБУ.

З фалеристики представлення трохи краще, але лиш в невеликих тиражах або приватних випусках. Найбільш великим випуском була медаль з колодкою, що кріпилася шпилькою, яку випустили у Львові із датою «1873–1973» із зображенням рис обличчя Соломії.

Також було випущено пам'ятні жетони із зображенням Львівського

Ювілейний пам'ятний жетон, присвячений Соломії Крушельницькій.

Пам'ятна медаль «Від Весоловського до Ерка», метал – нейзильберт.

Село Денисів, «Соломія Крушельницька* 140 років» (за портретом Мирона Пукала), виробник – РА «Бум», 2012 р.

театру опери та балету імені Соломії Крушельницької із різними зображеннями аверсу із збереженням реверсу. Це зокрема, «Від Весоловського до Ерка» 2016 року,

«Зображення гербу Львівської області», «Соломія Крушельницька 1872–1952», метал – нейзильбер.

Особливий інтерес викликає пам'ятна настільна медаль «III Міжнародний конкурс оперних співаків імені Соломії Крушельницької 2003 рік в Львові», у позолоті, посрібненні.

Ще було віднайдено медаль, виготовлену невідомими аматорами, яку вони вилили із жовтого металу із зображенням обрису обличчя Соломії, а на реверсі медалі зображення птаха, що сидить на куці калини та співає із датою 1873–1952.

У значках показано різні періоди, події і їх є декілька різновидів. Зокрема, це закатні значки, а також із металу. Закатні значки представлені:

- значком з зображенням обличчя молодої дівчини із написом, «Соломія Крушельницька 140 років» (за портретом Мирона Пукала, Село Денисів), тиражом 25 екземплярів, діаметром 35 мм, кріплення – шпилька, 2012 р.; значок серії «Пам'ятники Тернополя* Соломія Крушельницька», виробник з міста Конотоп діаметром 25 мм, кріплення – шпилька (на фото пам'ятник Соломії Крушельницької у місті Тернопіль);
- значком «4 Регіональний конкурс хорових диригентів», (Тернопільське музичне училище ім. С. Крушельницької, на значку фото пам'ятника в м. Тернопіль), діаметр – 45 мм, кріплення – шпилька, 2017 р.;
- значком «*Зірка сцени* 145 річчя від дня народження Соломії Крушельницької», виробник невідомий, діаметр – 45 мм, кріплення – шпилька, 2017 р.

Також є цікавим значок із серії «Видатні українці», кріплення – голка. Ідентичні по типу були випущені значки і про інших наших українців. Для прикладу Іван Франко, Тарас Шевченко тощо, кріплення голка, матеріал – метал.

Із матеріалу «ситал» (пластмаса і зображення, що переливається) відображено обличчя маленького розміру 1 см x 0,5 см та напис «С. Крушельницька».

Ваза-кубок «Приз лауреата обласного конкурсу на здобуття премії імені С. А. Крушельницької» з фондів Тернопільського краєзнавчого музею (ілюстрація з колективної монографії «Тернопільський фарфоровий завод: історія, типологія, художні особливості виробів», автори Тимошик М.М., Вольська С.О.).

Значок «Пам'ятник Соломії Крушельницької в Тернополі», виробництва – ТОВ «Маркетингові технології ПБС», матеріал – нікель, розміри – 28 x 40 мм, кріплення – цанга, 2016 р, автори ідеї – Тимошик М. М., Соколовський О. І., Смик О. І.

В Тернополі є музичний фаховий коледж імені Соломії Крушельницької і було випущено декілька значків цього закладу освіти: 2 різновиди із написами «Музичне училище імені Соломії Крушельницької», виробник – невідомий, матеріал – латунь, розміри – 17 x 25 мм, кріплення – шпилька, тип – 1 і 2 (різні кольори), а також закатний значок із написом «Музичне училище імені Соломії Крушельницької», виробник – невідомий, діаметр – 55 мм, кріплення – шпилька,

1988 р.

В Тернополі здійснював свою діяльність більш ніж 40 років ВАТ «Тернопільський фарфоровий завод». За весь цей час було випущено багато різноманітної продукції і лише одну вазу-кубок було випущено, присвячену Соломії. Інформацію про цю вазу взято з колективної монографії «Тернопільський фарфоровий завод: історія, типологія, художні особливості виробів», автори Тимошик М. М., Вольська С. О. – іл. 295 із написом Ваза-кубок «Приз лауреата обласного конкурсу на здобуття премії імені С. А. Крушельницької», висота 20 см, з фондів Тернопільського краєзнавчого музею, без дати.

З цього вивченого та описаного матеріалу можна зробити висновок, що

про Соломію Крушельницьку радянська тоталітарна система старалася не згадувати і не звертала особливої уваги на її талант, і загалом її позиціонувала як

радянську українську співачку. І лише при святкуванні пам'ятних дат увага до цієї талановитої співачки, українки, уродженниці Тернопільщини зростає.

Джерела та література

1. Віночок Соломії Крушельницької : поезії і музичні твори, висловлювання визначних діячів культури / упоряд. П. Медведик. Тернопіль : Збруч, 1992.
2. Головащенко М. Соломія Крушельницька в «Ла Скала». *Музика*, 1978, № 5.
3. Головащенко М. Чарівниця співу. *Музика*, 1973, № 4.
4. Горак Я. Львівські виступи Соломії Крушельницької 1903 року у музично-критичній оцінці Анатолія Вахнянина. *Музична україністика: сучасний вимір*, вип. 1. Київ, 2005.
5. Загайкевич М. Великій артистці. *Музика*, 1980, № 4.
6. Історія Міжнародного конкурсу оперних співаків імені Соломії Крушельницької. Львів. URL: <https://krushelnyska.com.ua/pro-konkurs/istoriya/>
7. Кортопасі Р. «Мадам Баттерфляй» – тріумф Соломії Крушельницької. *Музика*, 1973, № 4; Герета І. П. Музей Соломії Крушельницької : нарис-путівник. Львів, 1978.
8. Муха А., Мазепа Л. Музично-театральне життя. *Історія української музики*. Київ, 1968. Т. 3.
9. Про введення в обіг інвестиційних монет, пам'ятних монет і банкнот та реалізацію сувенірної продукції. *Офіційний сайт НБУ*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/uah/introduction>
10. Славна співачка: Спогади і статті про Соломію Крушельницьку. Львів, 1956.
11. Соломія Крушельницька (монета). *Українська вікіпедія*. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_\(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0))
12. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей. Тернопіль, 2007.
13. Соломія Крушельницька: Спогади. Матеріали. Листування : у 2 ч. / авт. вступ. ст., упоряд. М. Головащенко. Київ : Музична Україна, 1978–79.
14. Тимошик М. М., Вольська С. О. Тернопільський фарфоровий завод : історія, типологія, художні особливості : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2022. 256 с. URL : <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/37404>
15. Фільц Б. Родовід Григорія Савчинського, священника і письменника зі Звенигорода (діда Соломії Крушельницької) : матеріали VI наук. геральд. Конф. 27–29 березня 1997 р. Львів, 1997.

Проців Микола,

заступник директора з наукової роботи,
Бережанський краєзнавчий музей

Соломія Крушельницька у фондах Бережанського краєзнавчого музею

У статті йдеться про експонати Бережанського краєзнавчого музею, пов'язані із Соломією Крушельницькою. У науковий обіг вводяться нововиявлені портрети співачки роботи художників Ярослава Миколишина та Михайла Хомицького.

Annotation: *The article deals with the exhibits of the Berezhany Museum of Local Lore related to Solomia Krushelnyska. Newly discovered portraits of the singer by artists Yaroslav Mykolyshyn and*

Наукове видання
Серія Музейництво

Матеріали
науково-краєзнавчої конференції
з міжнародною участю

21 вересня 2022 року

Відповідальні за випуск:
Шатарський Я. Д. – директор ТОКМ,
Чеканова Н. Б. – заступник директора з наукової роботи ТОКМ,
Гаргай І. Я. – вчений секретар ТОКМ

Комп'ютерна верстка та дизайн Касьян Н. О.

Доступна електронна версія збірника за адресою:

Тернопільський обласний краєзнавчий музей
46008, м. Тернопіль, площа Героїв Євромайдану, 3

Тернопільський обласний
краєзнавчий музей

2023